

केंद्र शासनाच्या किंमत स्थिरीकरण योजनेंतर्गत
नाफेड व एनसीसीएफ यांच्या मार्फत करण्यात येणाऱ्या
कांदा खरेदीतील खरेदी केंद्रांवर दक्षता समितीची
नियुक्ती करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग
शासन निर्णय, क्रमांक:- सपस-२०२५/प्र.क्र.१३७/२४-स
मंत्रालय विस्तार, मुंबई -४०० ०३२
दिनांक :- १८ जुलै, २०२५

प्रस्तावना:-

कांदा हे राज्यातील महत्वाचे नगदी पीक असून, देशातील सर्वसाधारणपणे एकूण उत्पन्नाच्या ४०% ते ४५% उत्पन्न महाराष्ट्रात होते. देशात कांदा पीकाचे उत्पादन हे खरीप, लेट खरीप व रब्बी या ३ हंगामामध्ये घेतले जाते. महाराष्ट्राचा विचार करता, कांदा पिकविणा-या राज्यांपैकी क्षेत्र व उत्पादनाच्या बाबतीत महाराष्ट्र अग्रेसर आहे. राज्यात नाशिक, पुणे, अहमदनगर, सोलापूर, सातारा, जळगाव आणि धुळे हे जिल्हे कांदा उत्पादनात आघाडीवर आहेत.

कांदा हे पीक नाशवंत असल्याने त्याचा समावेश किमान आधारभूत किंमत योजनेमध्ये केलेला नाही. केंद्रशासनाच्या केंद्रीय ग्राहक संरक्षण, अन्न व सार्वजनिक वितरण मंत्रालय नाफेड व एन.सी.सी.एफ. या केंद्रीय नोडल संस्थेमार्फत कांदा उत्पादक शेतकऱ्यांकडून किंमत स्थिरता निधी (पीएसएफ) योजनेंतर्गत कांद्याची खरेदी करते. केंद्र शासनामार्फत कांद्याच्या अंदाजित उत्पादनाच्या आधारे खरेदीचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात येते व त्याआधारे कांदा उत्पादक शेतकऱ्यांकडून त्या उद्दिष्टात खरेदी करण्यात येते. सदर कांदा खरेदीमध्ये अनियमितता होत असल्याबाबत शेतकरी उत्पादक संघटनांनी शासनाकडे तक्रारी केल्या आहेत. यास्तव, सदर कांदा खरेदीवर राज्यशासनाचे नियंत्रण ठेवण्याच्या दृष्टीकोनातून खरेदी केंद्रावर दक्षता पथक नेमण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

केंद्रशासनाच्या केंद्रीय ग्राहक संरक्षण, अन्न व सार्वजनिक वितरण मंत्रालयामार्फत किंमत स्थिरता निधी (पीएसएफ) योजनेंतर्गत नाफेड व एन.सी.सी.एफ. या केंद्रीय नोडल संस्थांच्या वतीने राज्यात कांदा उत्पादक शेतकऱ्यांकडून निश्चित करण्यात आलेल्या उद्दिष्टात कांद्याची खरेदी करण्यात येते.

सदर कांदा खरेदी प्रक्रीयेदरम्यान अनियमितता किंवा गैरव्यवस्थापन टाळण्याच्या दृष्टीने तसेच शासनाचे सदर खरेदी केंद्रांवर शासनाचे प्रत्यक्ष नियंत्रण ठेवण्यासाठी खालीलप्रमाणे दक्षता समिती/पथक नियुक्त करण्यात येत आहे:-

अ) नाफेड व एनसीसीएफ यांचे खरेदी केंद्र संख्या व त्यावरील दक्षता पथक खालीलप्रमाणे असेल

अ.क्र.	तालुका	केंद्रीय संस्था	खरेदी केंद्र	दक्षता पथक
१	देवळा	एनसीसीएफ	१. सोजाई अॅग्री एफपीसीएल, २. फाईव्ह स्टार एफपीसीएल, ३. माळमाथा शेतकरी एफपीसीएल , ४. शिवनेरी एफपीसीएल, ५. गिरनेश्वर एफपीसीएल, ६. कळवण देवळा परिसर एफपीसीएल	१)तहसिलदार- अध्यक्ष २) सचिव, कृ.उ.बा.स., देवळा- सदस्य ३)सहकारी अधिकारी- सदस्य सचिव (६ केंद्र)
		नाफेड	१. चांदवड तालुका बहुउद्देशीय सेवा सहकारी संस्था मर्यादित २. देवी अहिल्या फळबाग खरेदी विक्री सहकारी संस्था मर्यादित ३. इंदुमती बहुउद्देशीय सेवा सहकारी संस्था ४. शेतकरी सहकारी संघ मर्यादित कळवण ५. सप्तश्री फार्मर प्रोड्यूसर को-ऑपरेटिव्ह सोसायटी मर्यादित ६. कृषिरत्न शेतकरी उत्पादक सहकारी संस्था मर्यादित ७. कॅनल बागायतदार सहकारी संस्था मर्यादित ८. ब्रह्मगिरी कृषी सेवा अटल अभिनव संस्था मर्यादित	१) नायब तहसिलदार-अध्यक्ष २)सहाय्यक निबंधक- सदस्य ३)मंडळ अधिकारी देवळा- सदस्य सचिव (८ केंद्र)
२	निफाड	एनसीसीएफ	१. श्री बाणगंगा एफपीसीएल २. वीरभद्र एफपीसीएल ३. कृष्णकुंज एफपीसीएल ४. फार्म स्टोन एफपीसीएल	१)नायब तहसिलदार- अध्यक्ष २)सहाय्यक निबंधक-सदस्य ३)मंडळ अधिकारी निफाड-सदस्य सचिव (४ केंद्र)

		नाफेड	१. बाळासाहेब ठाकरे अटल नाविन्यपूर्ण सहकारी संस्था मर्यादित २. कर्मवीर भाऊसाहेब हिरे नाशिक जिल्हा कृषी औद्योगिक सहकारी संघ मर्यादित ३. कृषी साधना महिला सहकारी फळ भाजीपाला आणि खरेदी विक्री संघ मर्यादित ४. ओमकार बहुउद्देशीय सहकारी संस्था मर्यादित ५. पिंपळगाव बसवंत सहकारी खरेदी विक्री संघ मर्यादित ६. जयभद्र नाविन्यपूर्ण बहुउद्देशीय सहकारी संस्था मर्यादित	१) तहसिलदार- अध्यक्ष २) जिल्हा पणन अधिकारी - सदस् ३) सहकारी अधिकारी - सदस्य सचिव (६ केंद्र)
३	मालेगांव	एनसीसीएफ	१. गिरणकाट एफपीसीएल २. किल्ले गाळणा एफपीसीएल ३. कृषी विचार एफपीसीएल ४. वुमन्स झोन एफपीसीएल ५. नारी सन्मान अग्रो एफपीसीएल ६. प्रबळगड एफपीसीएल ७. लोनगंगा एफपीसीएल दूध उत्पादक	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., मालेगाव-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
४	सटाणा	एनसीसीएफ	१. रामेश्वर कृषी कल्याण फेडरेशन २. सुमन सिंधू एफपीसीएल ३. श्री. कपलेश्वर एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., सटाणा-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
		नाफेड	१. दवचवाडी विविध कार्यकारी सहकारी संस्था मर्यादित २. सप्तशृंगी महिला बहुउद्देशीय औद्योगिक सहकारी संस्था ३. नामदेव महाराज बहुउद्देशीय सहकारी संस्था	
५	कळवण	एनसीसीएफ	१. पुनद सागर एफपीसीएल २. श्री लीला एफपीसीएल ३. प्रेनीक एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., कळवण-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
६	सिन्नर	एनसीसीएफ	१. गणेश ज्योती एफपीसीएल २. श्री व्यंकटेश्वर एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., सिन्नर-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
		नाफेड	शरद अटल नाविन्यपूर्ण बहुउद्देशीय सेवा सहकारी संस्था मर्यादित	
७	दिंडोरी	एनसीसीएफ	सातमाने एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष)

		नाफेड	दैवत अटल नाविन्यपूर्ण बहुउद्देशीय सहकारी संस्था मर्यादित	२) सचिव, कृ.उ.बा.स., दिंडोरी-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
८	जून्नर	एनसीसीएफ	माळगंगा फ्रेश एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., जून्नर-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
		नाफेड	आंबेगाव तालुका सहकारी खरेदी विक्री संघ	
९	नांदगांव	एनसीसीएफ	शाहू एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., नांदगाव-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
		नाफेड	देवळाने विविध सहकारी कार्यकारी संस्था	
१०	पारनेर	एनसीसीएफ	श्री संत सावता माळी एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., पारनेर-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
११	वैजापूर	एनसीसीएफ	श्री हरीनाथ एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., वैजापूर-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
१२	चांदवड	एनसीसीएफ	चंद्रेश्वर एफपीसीएल	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., चांदवड-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव
१३	संगमनेर	नाफेड	कणकेश्वर शेतीमाल उत्पादक आणि प्रक्रिया सहकारी संस्था मर्या.	१) तहसिलदार- (अध्यक्ष) २) सचिव, कृ.उ.बा.स., संगमनेर-सदस्य ३) सहाय्यक निबंधक - सदस्य सचिव

आ) उपरोक्त दक्षता पथकास कांदा खरेदी केंद्रावर करावयाची तपासणी सुची:-

- I. शेतकऱ्यांची नोंदणी Supply Valid Portal केली आहे काय ?
- II. नोंदणी केलेले शेतकऱ्यांपैकी किती शेतकऱ्यांनी कांदा विक्री केलेली आहे व किती नोंदणीकृत शेतकऱ्यांची कांदा विक्री प्रलंबीत आहे. तसेच नोंदणी केल्यानंतर शेतकऱ्यास किती दिवसांनी शेतकऱ्यांना कांदा विक्रीस पात्रतेचे मेसेज प्राप्त होतो?
- III. खरेदी केलेल्या शेतकऱ्यांच्या ७/१२ वर पिक पेरा सदरात कांदा पिकाची नोंद आहे काय?
- IV. कांदा नोंदणी व खरेदी करतेवेळी स्वतः शेतकरी किंवा त्याचे कुटुंबातील व्यक्ती हजर होते काय?
- V. शेतकऱ्याला खरेदी केलेल्या कांद्याची वजन पावती त्यांना दिली जाते काय व सदर पावती प्रमाणे शेतकऱ्यांची कांदा विक्री Supply Valid Portal ला दिसते काय ?
- VI. खरेदी केलेल्या कांद्याचे पैसे डीबीटी द्वारे खरेदी नंतर किती दिवसांनी शेतकऱ्यांना प्राप्त होतात

- VII. साठवणूक गोदामातील कांदा हा एफएक्यू दर्जाचा (म्हणजे काजळी नसलेला, कोरडा, डबल पत्तीवाला, ४५ mm पेक्षा मोठ्या आकाराचा इ.प्रमाणे) आहे काय ?
- VIII. Supply Valid Portal नुसार एकूण खरेदी केलेला कांदा व गोदामात असलेला कांदा याचा हिशोब सर्वसाधारणपणे जुळतो काय ?
- IX. शेतकरी नोंदणी केलेले किती शेतकऱ्यांनी कांदा विक्री केलेली आहे व किती नोंदणीकृत शेतकऱ्यांची कांदा विक्री प्रलंबित आहे याबाबत तपशील
- X. तपासणी वेळी उपस्थित शेतकरी किंवा इतर कोणी काही तक्रारी केल्या आहेत काय ?
- XI. उपरोक्त मुद्याव्यतिरिक्त दक्षता पथकाने इतर बाबींवर केलेले निरीक्षण व इतर माहिती
- XII. तपासणीत आढळलेली विसंगती व दक्षता समितीचे अभिप्राय

इ) दक्षता समितीने उपरोक्त नमूद प्रमाणे अचानक/नियमित तपासणी केल्यानंतर त्याबाबतचा अहवाल दर आठवड्याला सोमवारी संबंधित जिल्ह्याचे उपनिबंधक यांच्या मार्फत जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी यांना सादर करावा व त्याची एक प्रत पणन संचालक, पुणे यांना द्यावी. तसेच जिल्हाधिकाऱ्यांनी सदर अहवाल शासनास सादर करावा.

४. उपरोक्त प्रमाणे निश्चित करण्यात आलेल्या कार्यप्रणाली नुसार दक्षता समितीने वेळोवेळी अहवाल शासनास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५०७१८१७२९३५०९०२ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(संगिता दि.शेळके)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- २) प्रधान सचिव (सहकार व पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ३) जिल्हाधिकारी-नाशिक/ पुणे/ अहिल्यानगर/ छत्रपती संभाजीनगर
- ४) व्यवस्थापकीय संचालक, नाफेड, नाशिक
- ५) व्यवस्थापकीय संचालक, एनसीसीएफ, नाशिक

- ६) मा.मंत्री (पणन) यांचे खाजगी सचिव
- ७) मा. मुख्य सचिव यांचे सह सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ८) पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ९) संबंधीत तहसीलदार, नायब तहसीलदार, मंडळ अधिकारी
- १०) संबंधीत जिल्हाचे जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था, नाशिक/ पुणे/ अहिल्यानगर/ छत्रपती संभाजीनगर
- ११) संबंधीत सहाय्यक निबंधक, सहकार अधिकारी, जिल्हा पणन अधिकारी
- १२) संबंधीत कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे सचिव
- १३) कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषी पणन मंडळ, पुणे
- १४) कृषी संचालक, कृषी आयुक्तालय, पुणे
- १५) सहसंचालक, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे
- १६) सह सचिव/उप सचिव (कृषी), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १७) सह सचिव/उप सचिव (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई